

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 195

KUR'ÂN'IN KONU TERTİBİ ve İÇERİK TAHLİLİ

Doç. Dr. Hasan YILMAZ

Bu çalışma 2008 yılında basılan *KUR'AN ve MUHTEVASI*
(*Tematik ve Sistemantik Bir İnceleme*) isimli eserin
gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı / Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 14721)

2. Baskı: Ekim 2019

ISBN: 978-605-5482-66-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'ÂN'IN
KONU TERTİBİ
ve
İÇERİK TAHLİLİ

Doç. Dr. Hasan YILMAZ

Ankara 2019

Doç. Dr. Hasan YILMAZ

(Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi)

1970 yılında Trabzon'un Şalpazarı ilçesinde doğdu. 1988'de Erzurum İmam-Hatip Lisesi'nden, 1993 yılında ise Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı üniversitede "Ebu'l-Hasen er-Rummâni ve İ'câzu'l-Kur'ân'ı" konulu çalışmasıyla Yüksek Lisansını (1995), "Kur'ân Kelime ve İfadelerini Anlamada Kavram Tefsiri ve Semantik Analiz Yöntemi" konulu çalışmasıyla da Doktorasını (2003) tamamladı (Bu Doktora Tezi, daha sonra 2007 yılında KURAV Yayınevi tarafından Bursa'da kitap olarak yayınlandı. *Semantik Analiz Yönteminin Kur'ân'a Uygulanması*). 1994 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak Tefsir araştırma görevlisi, 1996 yılında da İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalında okutman oldu. 2010 yılında Yardımcı Doçent, 2015 yılında Doçent oldu. Hâlen Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görevini sürdürmekte olup, evlidir. Ayrıca yayınlanmış iki kitabı ve bilimsel dergilerde çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

(hasyil70@atauni.edu.tr/hasyil70@hotmail.com).

İTHAF

Bu eserimi,

Hayat Rehberi Kur'ân'ın

Anlamı ve İçeriğiyle Buluşmak İsteyenlere

ithaf ediyorum...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
KUR'ÂN'IN KONU TERTİBİ	15
1.1. Bazı Ayetlerin Adlandırılması ve Muhtevası ..	15
1.2. Kur'ân'ın Konu Tertibi	26
1.3. Tematik Tasnifler	27
1.4. Sistematik Tasnifler	33
İKİNCİ BÖLÜM	
KUR'ÂN'IN MUHTEVASINA DAİR TASNİFLER	39
2.1. Geleneksel Tasnifler	39
2.1.1. Ebû Hâmid el-Gazzâlî	39
2.1.2. Fahrüddin er-Râzî	39
2.2. Modern Dönemdeki Tasnifler	42
2.2.1. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî	42
2.2.2. Said Nursî	42
2.2.3. Muhammed Abduh	44
2.2.4. Muhammed el-Gazâlî	46
2.2.5. Muhammed Reşid Rızâ	50
2.2.6. Abdullah Mahmûd Şehhâte	54
2.2.7. Muhammed Hamidullah	60
2.2.8. Mehdi Bâzergân	62
2.2.9. Mahmûd Şeltût	67
2.2.10. Fazlur Rahman	74

2.2.11. Toshihiko İzutsu	88
--------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN'IN İÇERİK TAHLİLİ	93
---------------------------------------	----

3.1. Kur'ân-ı Kerim'in Muhtevası	93
--	----

3.2. Örneklerle Mekkî Surelerin Muhtevası	101
---	-----

3.3. Örneklerle Medenî Surelerin Muhtevası.....	122
---	-----

3.4. Kur'ân'da Konu Çeşitliliği	146
---------------------------------------	-----

3.5. Kur'ân'ın Amaç ve Araç Konuları.....	158
---	-----

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	165
-------------------------------------	-----

BİBLİYOGRAFYA	171
----------------------------	-----

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Kur'ân-ı Kerim'in konu tertibinin, muhtevasının eşsiz zenginlik ve genişlikte olduğunu ortaya koyacak; konu ile ilgili yapılan pek çok tasnifi ayrıntılarıyla ifade edecek; son tahlilde bu tasnifleri analiz ederek temel konular sıralaması yapacağız.

Bazı tasniflerde '*Kur'ân'ın Temel Muhtevası*' birkaç ana başlık altında toplanırken, bazılarında ise daha çok müstakil konu sıralanır. Bazı müellifler '*Kur'ân'ın Muhtevasını*' "*Tevhid, Haberler ve Diyânat*"; "*İbadetler, Emir ve Nehiyler, Va'd ve Vaidler*"; "*Ulûhiyyet, Nübüvvet, Meâd ve Kaza ve Kader*"; "*İtikâd, İbadetler, Tezkir, Ahlâk, İnsan, Yaratılış ve Varlıklar, Çeşitli Kıssalar ve Muame-lât*" olarak tasnif etmişlerdir.

Burada hemen belirtelim ki konuyu incelemedeki temel gayemiz, Kur'ân'ın konu tertibi ve muhtevasına dair tasnifleri tek tek ele alarak değerlendirmektir. Bir bakıma muhteva analizi, içerik tahlili olup bütüncül bir bakış açısıyla Kur'ân-ı Kerim'in konu çeşitliliğini, içerik zenginliğini, bazı ayetlerin adlandırılması ve muhtevasını, metin

yapısını, konu tertibini, tematik, sistematik tasniflerini ayrıca örneklerle Mekkî ve Medenî Surelerin muhtevasını ortaya koymak, amaç, araç konularını tespit ve tahlil etmektir. Bu konuları ayrıntılarıyla anlatmak veya incelemek değildir.

Bu anlamda çalışma diğer benzer muhtevalı incelemelerden bu yönleriyle, önemli oranda ve büyük ölçüde farklı bir yer ve değere sahip bulunmaktadır. Bu farklılık konuya yaklaşım ve bakış açısından neşet etmektedir. Mesela konuyla alakalı telif edilen literatürde, yazılan kitap ve makalelerde ‘Kur’ân’ın Ana Konuları veya Temel Muhtevası’ konu konu üzerinde genişçe durularak tek tek açıklanmaktadır.

Bu bağlamda ilgili çalışmalarda ‘Kur’ân’da İnanç Konuları, İman Esasları, Tevhid, Peygamberlik, Vahiy, Ahiret Hayatı, İbadetler, Ahkâm, Hukukî, Beşerî Muamelât Konuları, Ahlâk, Allah, İnsan, Toplum, Kâinat / Evren, Allah – insan münasebetleri...’ ve benzeri pek çok konuya Kur’ân-merkezli olarak yer verilmektedir.

Çalışmanın temel amacı ise, ‘Kur’ân’ın Ana Konuları veya Temel Muhtevası’na dair İslâm tefsir geleneğindeki mevcut tasnifleri belirlemek ve değerlendirmektir. Bu temel amacın bir gereği ve sonucu olarak, mevcut literatürden istifade ederek farklı bir tasnif ve bakış açısı ortaya koymaktır.

Çalışmamız içerik ve plân olarak ise giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı ve birinci bölümde konunun daha iyi anlaşılabilme-

si, bir arkaplân oluşturulabilmesi düşüncesiyle *'bazı ayetlerin adlandırılması ve muhtevasına, Kur'an'ın ilâhi metin yapısına, eşsiz konu tertibine, tematik ve sistematik tasniflere'* genişçe yer vereceğiz.

İkinci bölümde *'Kur'an'ın Muhtevası'na* dair geleneksel ve modern dönemdeki tasnifleri müellifleriyle birlikte sıralayarak, bunlar üzerinde genişçe duracağız. Bazı değerlendirmeler de bulunacağız. Bu çerçevede on üç tane tespit ve tasnifi detaylarıyla ele alarak inceleyeceğiz.

Üçüncü bölümde ise *'Kur'an'ın İçerik Tahlili'* üzerinde ayrıntılı olarak duracağız. Bu çerçevede örneklerle Mekkî ve Medenî Surelerin muhtevasını belirlemeye çalışacak; Kur'an'da konu çeşitliliğini, amaç – hedef ve araç – tali konuları ifade edecek; ayrıca Kur'an'ın içerik genişlik ve zenginliğine vurguda bulunacağız.

Değerlendirme ve sonuçta da, araştırmada ulaştığımız sonuçlara ve önemli bazı bilimsel tespitlere, ilmî kanaatlere yer vereceğiz.

Eksikliklerle malûl olduğunu bildiğimiz bu araştırma, ilerleyen zaman kesitlerinde konuyla alakalı yapılacak daha geniş muhtevalı araştırmalara zemin hazırlaması ve bir nebze de olsa ışık tutması hâlinde gayesine ulaşmış olacaktır.

Bu incelemenin bir kitap hâline gelmesinde ve yayınlanmasında önemli ölçüde bilimsel katkıları, teşvikleri olan başta muhterem hocalarım Prof. Dr. Şükrü Arslan, Prof. Dr. Lütfullah Cebes-

ci; değerli arkadaşlarım Prof. Dr. Veysel Güllüce ve Prof. Dr. Şehmus Demir'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca emeği geçen değerli hocalarım ve arkadaşlarıma da teşekkür etmeyi daima bir borç bilirim.

Bunun yanında yetişmemde maddî ve manevî açıdan çok büyük emeği geçen değerli aileme, merhum babama, muhterem anneme ve bana huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan fedakâr eşim Melek Sima Yılmaz'a özellikle teşekkür ederim.

Bu çalışmanın yayınlanmasını üstlenen yayınevının yöneticilerine ve yayın koordinatörüne de kalbî teşekkürlerimi sunarım.

Muvaffakiyet Allah'tandır.

Doç. Dr. Hasan YILMAZ

Erzurum 2019